

УДК 316.4.051

Особливості уявлень про майбутнє в контексті сучасного міста

А.Є. КОВАЛЬЧУК

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ,
E-mail: anastasiya90@yandex.ru**Авторське резюме**

Проблематиці майбутнього сьогодні присвячена велика кількість наукових праць, та вони мають розрізнений характер і потребують систематизації та аналізу. Майбутнє є однією з найбільш складних, багатограних та актуальних проблем людства. В процесі історичного розвитку суспільної свідомості уявлення про майбутнє неодноразово змінювались. Вже перші наукові спроби аналізувати майбутнє, розробляти його концепцію було здійснено в епоху Античності, далі вони набули свого розвитку в релігійних працях Середньовіччя, перших утопіях Т. Мора та Т. Кампанели. В період бурхливого розвитку науки та техніки розроблялися найсмівливіші концепції майбутнього, оскільки суспільство відчувало свою всемогутність. Картину майбутнього визначали ідеї науково-технічного прогресу. В подальшому розвитку суспільства на перший план вийшли проблеми глобального характеру та невідворотність їх впливу на суспільство. Все це породило панування в суспільстві ідей фатальності світового розвитку, неминучості глобальної катастрофи, песимістичних настроїв та оцінок. В умовах такої соціокультурної ситуації дослідження майбутнього, систематизація вже накопичених знань про нього набувають абсолютно нового та важливого значення.

У цьому зв'язку важливим виявляється дослідити особливості продукування концепції майбутнього в умовах сучасного міста, оскільки в ньому всі актуальні суспільні тенденції знаходять найбільш яскраве відображення. В сучасному світі місто змінюється дуже стрімко, а через це посилюються такі явища, як індивідуалізація, в індивідів з'являється почуття невпевненості та страху, вони відмовляються від побудови довгострокових планів, прагнуть жити «тут і зараз». У сучасному світі ми можемо казати про те, що уявлення про майбутнє знаходяться під безумовним впливом глобалізації, усвідомлення глобальних проблем та загроз, які в умовах міста ще більше виділяються, усвідомлюються та актуалізуються.

© А.Є. Ковальчук, 2014

Однією із специфічних особливостей сучасного міста є також те, що повсемісна наявність ризику є невід'ємною частиною його життєдіяльності. Враховуючи всі актуальні тенденції, в статті робиться висновок про те, що вкрай актуальними є песимістичні прогнози щодо майбутнього людини в урбанізованому світі та наукові проєкції міста майбутнього, які часто носять вкрай не утопічно-оптимістичний характер.

Виходячи з цього, в статті робиться висновок про важливість комплексного дослідження як специфічності образу майбутнього, який виникає в межах міського простору, так і побудови образу міста майбутнього, з урахуванням впливу всіх зовнішніх чинників, аби запобігти переважанню негативних тенденцій розвитку, наявність яких можна відзначити в сучасності.

Ключові слова: майбутнє, місто, особливості концептуалізації, глобалізація, суспільство ризику, катастрофічна свідомість.

Features of future representations in a context of modern city

A.E. KOVALCHUK

The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, Dnepropetrovsk, Ukraine,

E-mail: anastasiya90@yandex.ru

Abstract

A large number of scientific papers are devoted problems of the future today. They are scattered and in need of systematization and analysis. The future is one of the most complexes, multifaceted and urgent problems of humanity. Vision of the future has repeatedly changed in the historical development of social consciousness. The first scientific attempts to analyze the future, to develop his concept were made in Antiquity. Also they acquired their development in the religious writings of the Middle Ages, in the first utopias of T. Mor and T. Campanella. Wildest concept of the future was developed during the rapid grooving of science and technology. The picture of the future was defined by the idea of scientific progress.

The problems of a global nature and the inevitability of their impact on a society came to the fore during the further development of the society. This gave rise to dominance the idea of fatality world development, the inevitability of global catastrophe, pessimism and assessments in society.

Future research, systematization of already accumulated knowledge about it gain a whole new importance in such socio-cultural situation. It is important to explore the features of the concept production of future in today's cities. The relevant social trends find the most clearly reflected in a modern city.

City is changing very rapidly in today's world. Phenomena such as individualization are intensified. People refuse to construct long-term plans and wish to live «here and now». Vision of the future is under the absolute influence of globalization, of the awareness of global issues and threats. These trends are very distinguished in a city. The availability of a permanent risk is one of the features of a modern city. The relevance of pessimistic forecasts in urbanized world is concluded in the article. Examples of images of cities of the future are discussed in this paper.

Conclusion about the importance of a comprehensive study of the future is made in article. The importance of learning as an image of the future in urban areas as the city image is discussed in a paper.

Key words: future, city, especially of the conceptualization, globalization, risk society, catastrophic mind.

Постановка проблеми. Однією з найбільш важливих умов розвитку суспільства є те, наскільки воно здатне сформулювати концепцію свого майбутнього. Це завдання було актуальним та непротягом усієї історії розвитку наукової думки. Змінювалось суспільство, змінювались підходи до вирішення цього завдання, змінювалось саме ставлення людини до свого майбутнього (від апріорної впевненості в завтрашньому дні до фаталістичного усвідомлення кінцевості свого існування), але певні прогнози на майбутнє робились завжди. Неможливо не відзначити те, що теперішнє та майбутнє нерозривно пов'язані та впливають одне на одного.

З однієї сторони, актуальна соціокультурна ситуація в суспільстві спонукає його членів оцінювати світ під певним ракурсом, формує суспільні настрої, які впливають і на уявлення про майбутнє, що виникає. З іншої ж сторони, людина, маючи в свідомості певний образ майбутнього, розуміючи, що її чекає, констру-

ює свої соціальні практики відповідно до цих знань.

Місто ж у сучасному світі грає дуже важливу роль, воно є осередком життя більшості людей, концентрує в собі головні тенденції розвитку, зазнає впливів глобальних трансформацій. Саме тому, в умовах сучасного періоду історії, багато в чому кризовому та суперечливому, необхідно структурувати знання про особливості формування тієї чи іншої концепції майбутнього задля того, щоб найбільш ефективно використати вплив взаємозв'язку актуальної соціокультурної ситуації в суспільстві та образу майбутнього, яке воно продукує.

Аналіз досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти досліджень майбутнього, його взаємозв'язку та взаємовпливу з теперішнім, особливості впливу свідомості сучасного індивіда на його ставлення до майбутнього було розглянуто в роботах багатьох учених, класиків соціології, філософії, таких як Р. Козелек, У. Бек, Ж. Бодрійяр, С. Котл, Й. Хейзинг,

Х. Ортега-і-Гассет, Є. Шацький, Дж. Форестер, Д. Медоуз, Г. Кан, О. Шпенглер та інші.

Дослідники, які в більшій мірі займалися питаннями соціології міста, в своїх наукових працях також освітлювали певні особливості майбутнього сучасного міста. Серед них можна виділити С. Сассен з роботою «Глобальні міста», Д. Логана і Х. Молоча («Місто як механізм розвитку»), Ф. Кука («Модерн, постмодерн і місто»), Д. Кларка («Споживання і місто, сучасність і постсучасність»).

Важливими в межах дослідження взаємозв'язку соціокультурних змін у суспільстві та того впливу, який вони чинять на індивіда, його повсякденні практики та практики ставлення до майбутнього, зокрема і в контексті існування в місті є роботи З. Баумана («Індивідуалізоване суспільство», «Місто страхів, місто сподівань»), А. Тофлера («Шок майбутнього», «Третя хвиля»).

Метою дослідження є аналіз уявлень про майбутнє з метою виявлення їх особливостей та основних тенденцій у контексті сучасного міста.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі місто не є сталою одиницею, яка, якщо і зазнає змін, то дуже повільно і невідчутно. З. Бауман відзначає, що місто впродовж усієї своєї історії було ареною постійних та стрімких змін. Едвард Соїя, говорячи про сучасні міста, відзначає, що за останні три-чотири десятиріччя майже всі вони пережили дуже значущі зміни, які були частіше всього стрімкими та залишили по собі глибокий слід. Сучасне місто є не тільки плацдармом, контекстом, у межах якого формується концепт майбутнього, виокремлюються основні напрямки цього дискурсу. Сучасне місто інколи саме стає об'єктом прогнозування [1, с. 24].

У роботі «Місто страхів, місто сподівань» З. Бауман відзначає, що багато хто з науковців, не враховуючи ідею про те, що місто та соціальні зміни йдуть піч-о-пліч, створювали різноманітні прогнози стосовно майбутнього сучасних міст. Дослідники відзначали, що, беручи до уваги стрімкість інформаційної революції, традиційне місто, добре знайоме кожному пересічному громадянину, або зникне (як відзначив у 1995р. Дж. Джидлер), або буде замінено абсолютно новою формою людського співіснування [1, с. 24].

Цікавістю до того, яким же буде місто майбутнього, була присутня в науковців на різних рівнях упродовж всієї історії. Це ми можемо побачити і в перших утопіях, що виникли ще за часів Античності, і в роботах Т. Мора, Ф. Бекона, Т. Кампанелли, де місто майбутнього проектувалось як місце соціальної гармонії, рівності та захищеності. В класичних утопіях створюється певний міф, в якому місто виступає осередком концентрації рівних, задоволених життям індивідів, що розвивають свої здіб-

ності та готові в будь-який час захищати свій дім [6, с. 47]. Але варто казати не тільки про концепції конкретних міст майбутнього, які створювались повсякчас протягом історичного розвитку людства. Варто відзначити і певні глобальні тенденції, які в межах міста актуалізуються та чинять безпосередній вплив на весь комплекс прогнозів.

У сучасному світі ми можемо казати про те, що уявлення про майбутнє знаходяться під безумовним впливом глобалізації. Перші приклади такого впливу ми можемо побачити в глобалістичних сценаріях майбутнього, запропонованих членами Римського клубу в середині ХХ століття. Так, наприклад, у роботі «Межі росту» Дж. Форестер та Д. Медоуз запропонували із складного комплексу глобальних соціально-економічних процесів виділити декілька вирішальних для долі людства, а потім «програти» їх взаємодію на кібернетичній моделі за допомогою ЕОМ.

У якості ключових процесів в дослідженні Форестера-Медоуза було обрано зростання світового народонаселення, зростання промислового виробництва і виробництва продовольства, зменшення мінеральних ресурсів і зростання забруднення природного середовища. Моделювання за допомогою ЕОМ показало, що при існуючих темпах зростання населення світу (понад 2% в рік, з подвоєнням за 33 роки) і промислового виробництва (у 60-х рр. 5-7% в рік з подвоєнням приблизно за 10-14 років) упродовж перших же десятиліть ХХІ ст. мінеральні ресурси виявляться вичерпаними, зростання виробництва зупиниться, а забруднення навколишнього середовища стане невідворотним.

Щоб уникнути такої катастрофи, створити «глобальну рівновагу», автори рекомендували різко скоротити темпи зростання населення і промислового виробництва, звівши їх до рівня простого відтворення людей і машин за принципом: нове – тільки замість вибуваючого старого (концепція «нульового зростання») [7, с. 57].

Безсумнівно, діяльність Римського клубу надала значний поштовх для створення різноманітних версій майбутнього та пошуків оптимізації суспільного розвитку задля уникнення спрогнозованої катастрофи.

Це призвело до кристалізації набору глобальних проблем, котрий поступово звівся до певного кола загальноновизнаних, маючи лише несуттєві варіації [5, с. 142].

Подібні наукові праці поширили практику постійної зацікавленості глобальними проблемами людства, які почали все частіше та детальніше аналізуватись та актуалізуватись. Саме вони надавали новим концепціям майбутнього фаталістичного, катастрофічного, апокаліптичного характеру. Сьогодні дискурс глобальних проблем людства присутній у багатьох

прогнозах майбутнього та надає їм песимістичного характеру, створюються такі наукові праці як робота Ніка Босторма «Загрози існуванню. Аналіз сценаріїв вимирання».

У межах сучасного міста тенденції глобалізації, усвідомлення глобальних проблем актуалізується все гостріше. Як відзначає З. Бауман, місто, з одного боку, стає осередком «локальності», оскільки мешканцям все частіше здається, що локальне лишається зараз єдиною сферою, в якій пересічний громадянин може щось змінити, тоді як інші проблеми, що мають глобальний характер, неможливо розв'язати. У цьому зв'язку всі питання, які мають глобальну основу, в містах актуалізуються лише в їх локальних проявах та негараздах. З. Бауман відзначає, що «міста стали звалищами проблем, які мають глобальне коріння, а мешканці міст зіткнулись з завданням пошуку локальних рішень глобальних протиріч». А звідси виник і парадокс, відмічений М. Кастельсом: «Все більше локальної політики в світі структурується все більш глобальними процесами» [1, с. 33].

З. Бауман відзначає, що «сучасні міста – це поля битв, на яких зустрічаються, зіштовхуються, борються та шукають прийняттого або більш-менш стерпного «заспокоєння» глобальні сили та вперто локальні змісти та ідентичності, а форми співіснування, на які покладено надії на міцний та довгостроковий мир, як правило, виявляються лише перемир'ям». Тобто ми можемо казати, що мешканці міста, як ніхто інший, відчувають на собі вплив глобалізації, а разом з ним і вплив глобальних проблем, які ще в більшій мірі усвідомлюються через локальні їх прояви та сприяють поширенню песимістичних настроїв у суспільстві, продукуванні песимістичних картин майбутнього [1, с. 38].

Тенденції розвитку сучасного міста є досить суперечливими. З одного боку, стійке місце займають всім знайомі глобальні тренди, з іншого ж і місто, і його мешканці зосереджуються на пошуках територіально-орієнтованої ідентичності. З. Бауман відзначає, «що відбувається стійка та послідовна «макдональдизація» міського простору з її пануючою тенденцією до стандартизації та встановлення одноманітності... та чим менш передбачуваним є міське середовище, тим вищою стає цінність мікрорайонів, на кшталт ресторанів MacDonalд's, кафе Starbuks або закусточних Steak Hous та Pizza Hut, які приносять довгоочікуване визволення від збиваючої з толку новизни». Все це посилює дезорієнтованість мешканців та їх ідентичностей, усвідомлення як теперішнього, так і майбутнього [1, с. 41].

Також З. Бауман відзначає все наростаючу індивідуалізацію в суспільстві, яка проявляється і в так званій «локалізації утопій», коли мешканці, втрачаючи надію на впорядковане, передбачуване «ідеальне місто», замінюють

«великі утопії» на досягнення більш реалістичних цілей: «Замість того, щоб намагатись перетворити вулицю, необхідно відгородити себе від її загроз, схватись у сховищі та замкнути двері». Тобто сьогодні можна говорити про те, що людина втрачає упевненість в твердості, стійкості світу «тут і зараз», а відповідно, з'являється і невпевненість при оцінках майбутнього [1, с. 42].

Сьогодні людина розгублена перед рядом всіляких варіантів, відсутністю критеріїв правильного вибору, який завтра б не обернувся фатальною помилкою; вона не знає, чого слід чекати від завтрашнього дня і як взагалі добитися бажаного, що породжує постійну тривогу [4, с. 132].

Однією зі специфічних особливостей сучасного міста є те, що повсякмісна наявність ризику є невід'ємною частиною його життєдіяльності. Ризиком, на думку У. Бека, є постійне зіткнення суспільства з небезпеками, котрі створює модернізація. В якості головної особливості сучасних ризиків автор виділяє те, що зараз їх продукує саме суспільство в результаті своєї діяльності [2, с. 59]. Якщо раніше найчастіше існував особистий ризик для окремих індивідів, то сьогодні його місце займають глобальні загрози для всього людства.

У сучасному суспільстві немає передданості в суспільному та соціальному розвитку. Кожен індивід постає перед необхідністю конструювання життя за особистим проектом, тобто індивідуалізація все більше й більше проявляє себе як характерна риса сучасності. Вона передбачає реконструкцію старих форм життя та заміну їх на нові, при котрих індивіди мають «інсценувати та продюсувати свої біографії самостійно», що досить важко через відсутність єдиної системи знань, загальних цінностей, норм, традицій, котрі в умовах традиційного суспільства були стабільним орієнтиром для конструювання чіткої життєвої позиції. Ця відсутність єдиної системи знань породжує ризики «кризи монополії однієї системи знання», коли існує багато альтернатив, і індивід та суспільство постійно постають перед проблемою вибору. Така наявність альтернатив породжує ризики дезорієнтації, тобто індивід втрачає почуття «онтологічної безпеки» як зникнення впевненості в постійності оточуючого соціального та матеріального світу [4, с. 133].

У. Бек, стверджуючи, що сучасне суспільство є суспільством ризику, виходить з того, що в ньому ідеал абсолютної безпеки людини є недосяжним, а майбутнє є причиною «сучасних переживань та вчинків» [4, с. 137].

Проаналізувавши всі вищенаведені тенденції, вкрай актуальними та зрозумілими здаються песимістичні прогнози щодо майбутнього людини в урбанізованому світі та наукові проєкції міста майбутнього, які часто носять

вкрай не утопічно-оптимістичний характер. Так, цікавою є класифікація образів міст майбутнього, наведена російськими дослідниками Нехамкіним В.А. та Сачковою В.А. Враховуючи всі тенденції світового розвитку міст, вони виділяють п'ять основних, найбільш наближених до сучасної реальності, образів міст майбутнього, фіксуючи тенденції розвитку суспільства, які можуть призвести до їх появи.

У першу чергу дослідники виділяють місто-мурашник. У такому місті присутнє різке протистояння багатих та бідних кварталів, де центр протистоїть околиці. Тут демонструється можливість невдалої побудови чергового міста-утопії, яке зі зразка рівних можливостей перетворюється на зразок соціальної нерівності. Через укрупнення самого міста, збільшення його території розмір міста стає більшим, а ступінь керованості – нижчим [6, с. 51].

Другим можливим типом міста майбутнього є місто-фортеця, яке має чітку внутрішню ієрархію та відокремлене від навколишнього світу низкою «власних» територіальних законів, коли люди все своє життя проводять в межах міста і існують у межах жорсткої ієрархії [6, с. 52].

Дослідники відзначають, що перспективи міста-фортеці є вкрай песимістичними: «Воно або реально розпадається на окремі автономні райони, або насилля тут з поодиноких, латентних випадків переходить у масові та відкриті протистояння та заворушення, які руйнують все на своєму шляху».

Третім прикладом міста майбутнього, який можна отримати, аналізуючи сучасність, Нехамкін В.А. та Сачкова В.А. називають місто-хаос. Вони насилляють його одним із крайніх варіантів розвитку міста-мурашника та міста-фортеці вразі реалізації деяких їх крайніх рис. В межах такого типу міста відмінності городян виявляються настільки, стають настільки антагоністичними, що формою їх співіснування стає постійне конфліктне протистояння. В якості прикладів такої тенденції дослідники називають столицю Ливана Бейрут, де відбувалась громадянська війна та кровопролиття між християнськими та ісламськими угрупованнями [6, с. 53].

Соціальні практики ХХ століття, трансформації суспільства, зміна типів виробництва, наслідки реалізації глобальних катастроф та глобальні світові проблеми в дії призвели до появи ще одного типу міста майбутнього – міста-привида. Поява такого типу міст характерна і для США часів Великої депресії, і для сучасного пострадянського простору, і взагалі для сучасного світу. Цікаво відслідкувати тенденцію трансформації причин появи такого типу міст в історичному розрізі. Ще в давнині виникали

покинуті міста, але тоді це було пов'язано з перерозподілом території між народами, що воюють, або з об'єктивними природними лихами. Сьогодні ж цей список розширюють такі причини як занепад виробництва, закриття градоутворюючого підприємства, екологічна катастрофа техногенного характеру (як, наприклад, аварія на Чорнобильській АЕС).

Місто майбутнього дослідники розглядають також як місто-магазин. Ще Ж. Бодрійяр порівнював сучасні міста з гіпермаркетами, де їх роль виходить далеко за межі простого споживання. Центром сучасного міста стає не що інше, як гіпермаркет, саме місто розуміється перш за все як об'єкт культурного споживання для туристів, перспективи міста залежать виключно від економічної кон'юнктури, відбувається засилля одноманітності в образі міста, його уніфікація під ринкові стандарти [6, с. 54].

Висновки. Проаналізувавши наведені тенденції, ми можемо сказати, що дослідники сконцентрували свою увагу, перш за все, на негативних особливостях розвитку сучасного світу та продемонстрували наслідки, до яких вони можуть призвести, якщо нехтувати проблемами конструювання майбутнього кожного окремого міста. Тобто, ми бачимо важливість комплексного дослідження як специфічності образу майбутнього, який виникає в межах міського простору, так і побудови образу міста майбутнього, з урахуванням впливу всіх зовнішніх чинників, аби запобігти переважанню негативних тенденцій розвитку, наявність яких можна відзначити в сучасності.

Проаналізувавши існуючий теоретичний доробок, ми можемо казати про взаємовплив особливостей уявлень про майбутнє в контексті сучасного міста та актуальної соціокультурної реальності, в межах якої вони формуються. Місто саме по собі сьогодні швидко змінюється та трансформується, відходить від традиційних канонів, що впливає на самоусвідомлення індивіда в ньому, на його практики ставлення до теперішнього, а через це, і на практики ставлення до майбутнього. Стрімкі зміни міста як локального середовища існування людини, з одного боку, та світові глобальні зміни, які роблять сучасне місто концентрацією ризиків та небезпек, постійних трансформацій, з іншого, породжують у мешканця специфічний тип свідомості, яку деякі з дослідників називають катастрофічною [3, с. 61]. Саме вона припускає песимістичну оцінку майбутнього через песимістичну оцінку теперішнього, усвідомлення ризиків та небезпек, та ініціює появу низки негативних прогнозів, образів міст майбутнього, які є однією з характерних ознак сучасності та сучасної прогностики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бауман З. Город страхов, город надежд [Текст] / З. Бауман // Логос. – 2008. – № 3. – С. 24-53.
2. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну [Текст] / У. Бек. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
3. Катастрофическое сознание в современном мире в конце XX века (по материалам международных исследований) [Текст] / ред. В.Э. Шляпентох, В.Н. Шубкин, В.А. Ядов. – М.: Моск. общественный науч. фонд, 1999. – 358 с.
4. Матвеева К.А. Особенности социологического изучения рисков [Текст] / К.А. Матвеева // Вестник Удмуртского ун-та. – 2009. – № 3, ч. 1. – С. 131-137.
5. Моисеев Н.Н. Междисциплинарные исследования глобальных проблем [Текст] / Н.Н. Моисеев. – М.: Тайдекс Ко, 2003. – 297 с.
6. Нехамкин В.А. Образы «города будущего» в культуре XX – начала XXI вв.: мифы и реальность [Текст] / В.А. Нехамкин, В.А. Сачкова // Вестник МГОУ. Сер. Филос. науки. – 2012. – № 3. – С. 47-55.
7. Переслегин С.Б. Новые карты будущего, или Анти-Рэнд [Текст] / С.Б. Переслегин. – СПб.: Terra Fantastica, 2009. – 701 с.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2014

REFERENCES:

1. *Bauman Z. Gorod strahov, gorod nadezhd (The city of fears, the city of hopes). Logos, 2008, no. 3, pp. 24-53.*
2. *Bek U. Obschestvo riska. Na puti k drugomu modernu (Risk Society. On the way to another modernity). Moscow, 2000, 384 p.*
3. *Shlyapentoh V.E., Shubkin V.N., Yadov V.A. (eds.) Katastroficheskoe soznanie v sovremennom mire v kontse 20 veka (Po materialam mezhdunarodnyh issledovaniy) (Catastrophic consciousness of the modern world in the late 20th century). Moscow, 1999, 358 p.*
4. *Matveeva K.A. Osobennosti sotsiologicheskogo izucheniya riskov (Particular of sociological study of risk). Vestnik Udmurtskogo universiteta, 2009, no. 3, part 1, pp. 131-137.*
5. *Moiseev N.N. Mezhdistsiplinarnye issledovaniya globalnyh problem (Interdisciplinary research of global problems). Moscow, 2003, 297 p.*
6. *Nehamkin V.A., Sachkova V.A. Obrazy «goroda buduschego» v kulture XX – nachala XXI vv.: mify i realnost (Images of the «city of the future» in the culture of XX – beginning XXI vv.: Myths and Realities). Vestnik MGOU. Seriya «Filosofskie nauki», 2012, no. 3, pp. 47-55.*
7. *Pereslegin S.B. Novyye kartyi buduschego, ili Anti-Rend (New maps of the future or Anti-Rend). St. Petersburg, 2009, 701 p.*

Ковальчук Анастасія Євгеніївна – аспірант
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 72
E-mail: anastasiya90@yandex.ru

Kovalchuk Anastasiia Evgeniivna – postgraduate
The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university
Address: 72, Gagarin Avenue, Dnipropetrovsk, 49010
E-mail: anastasiya90@yandex.ru